

МИКОЛА ПЕТРОВИЧ МАЛОМУЖ
(до 75-річчя від дня народження)

Цього року Миколі Петровичу Маломужу – відомому фізику, професору Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, виповнилося сімдесят п'ять.

Микола Маломуж народився 21 липня 1948 року в Кропивницькому (тоді Кіровоград). Він був першим у своїй родині, хто отримав університетську освіту. З дитинства його відрізняла допитливість, неординарність думки та завжди індивідуальний погляд. Такі властивості молодого характеру одночасно підходили для його становлення у фізиці.

Микола Петрович прийшов до Одеського університету в дуже вдалий час, коли очолити кафедру теоретичної фізики запросили професора Йосипа

Залмановича Фішера. Це був один з кроків у складній роботі неординарного керівництва університету того часу по оздоровленню та відновленню Одеського університету. Фішер вирішив перетворити досить пересічний підрозділ провінційного радянського університету в наукову установу світового класу. Це було важке завдання, але Й.З. Фішер спирався на когорту молодих теоретиків, яких відібрав, виховав і надихнув.

Одним із видатних учасників цієї групи став Микола Маломуж – останній учень видатного науковця і педагога, який і нині працює у своїй альма-матер. Його власні учні завжди відзначали захоплення, вдячність і повагу, коли професор Маломуж згадував свого вчителя.

Інтереси Фішера охоплювали багато сфер теоретичної фізики, а наукові досягнення його учнів та їхніх учнів охоплюють ще більше областей – від астрофізики до біологічної фізики. Микола Маломуж успадкував це широке розуміння єдності фізики і написав роботи в багатьох галузях, включаючи фізику рідин, критичні явища, розсіяння світла, властивості води, властивості дисперсних систем, високов'язких рідин і скла, біофізики, електроніки та багато інших, починаючи з його першого головного інтересу до теорії флуктуацій і розсіяння в рідинах.

Вражає лише простий перелік його новаторських праць та учнів. Микола Маломуж розробив теорію критичних флуктуацій у системах з кулонівськими взаємодіями (з Кулінським і Толпекіним). Він розробив комплексну теорію подвійних критичних точок (з Фісенком, Кулінським та Вейцманом). Він написав глибоко впливові роботи з критичного розсіяння (з Фішером, Булавіним, Сущком, Фісенком, Кулінським, Матвейчуком, Вейцманом, Олійником), тонкої структури крила Ре-

Цитування: Микола Петрович Маломуж (до 75-річчя від дня народження). *Укр. фіз. журн.* **68**, № 7, 505 (2023).
Citation: Mykola Petrovych Malomuzh (on his 75th birthday). *Ukr. J. Phys.* **68**, No. 7, 503 (2023). <https://doi.org/10.15407/ujpe68.7.503>.

ля (з Атаходжаєвим, Шайзуллаєвим, Пелішенко, Грундером, Латушкіним), гідродинамічних коливань (з Фішером, Булавіним, Локотош, Панкратовим, Олійником, Шакуном, Бардиком, Трояновським, Затовським). Вивчав протонну динаміку і термодинаміку води та інших рідин з водневими зв'язками (з Булавіним, Ліщуком, Махлайчуком, Локотош, Панкратовим, Слінчаком, Олійником, Фісенком, Кулінським, Чечком, Зарембою, Гоцульським, Захарченком, Магазу, Майсано, Затовським, Вейцманом), високов'язкі та дисперсні системи (з Орловим, Фісенком, Локотош, Бранкою, Фараоне, Магазу, Майсано, Мільярдо, Вілларі, Морозовим, Кузьміним, Ліщуком, Блажновим, Степаняном, Шапіро, Атаходжаєвим, Файзуллаєвим, Пелішенко), біофізику (з Булавіним, Комісаренком, Магазу, Фісенком, Бардиком, Нерухом, Солоніним, Гуслістим, Хорольським), загальну теорію рідин (разом з Фішером, Булавіним, Сисоєвим, Шакуном, Руденком, Ягупольським, Хлоповим, Олійником, Локотош, Сушком, Бардиком, Латушкіним, Гоцульським, Махлайчуком, Кузнецовою). Він розробив теорію особливих точок води і спиртів (з Чечком, Гоцульським, Махлайчуком, Хорольським).

Багато з цих робіт були написані у співавторстві з давнім другом Маломужа, потім його дружиною, видатним фізиком Тетяною Локотош. Її тривала хвороба і передчасна смерть стали для нього тяжкою трагедією. Професор Маломуж керував науковою роботою понад двох десятків аспірантів. При цьому, кожен студент університету, хто б не був їхнім керівником, знав, що він завжди може поставити професору запитання, і отримає продуману відповідь.

Про професора Маломужа можна думати і як про частину школи Йосипа Фішера, і як про засновника власної школи. Наукові школи відрізняються своїм стилем, що задають їх засновники та основними якістьми, які вони передають своїм учням. Головна риса стилю Маломужа – чіткість підходу. Усі його моделі починаються з чіткого та переконливого фізичного зображення основних явищ. Хоча його роботи технічно бездоганні й елегантні, він уникає технічної віртуозності заради віртуозності. “Ми тут для того, щоб вирішувати

задачі з фізики, а не для того, щоб похизуватися, як добре ми знаємо математику”, – одна з його улюблених фраз, добре відома усім його учням. Ця ясність пов'язана з іншою особливістю Маломужа та його школи: пошуком істини. Всі його учні знають про його майже релігійну відданість істині.

Ця відданість ясності й правді проявляється у М. Маломужа як у науковій діяльності, так і в його взаємодії поза нею. Він не толерантний до заплутаної павутини напівправди, властивої політиці університету та політиці за його межами. Це джерело безкінечного розчарування для багатьох адміністраторів, які мали справу з ним.

Наукові зв'язки Миколи Петровича завжди були широкими, навіть охоплюючи різні континенти, часто переростаючи у глибокі дружні відносини. Тільки в Україні можна легко назвати Львів, Харків, Полтаву, Київ та інші міста, де відгукнуться не просто колеги-фізики. Особливо дружніми відносинами стали з колегами фізичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка та тоді керівником факультету професором Л.А. Булавіним після захисту докторської дисертації там у 1991 році.

Коли почалася нинішня активна війна, то позиція професора Маломужа під час російської агресії проти України була однозначною: він вимагав ясної та чіткої заяви його численних друзів і співавторів у Росії з осудом цього звірства. Відсутність таких висловлювань у його тепер вже колишніх колегах були одним із його найбільших розчарувань.

Сьогодні українська наука і освіта разом із країною переживають важкі часи. Проте властиві підходу професора Маломужа і його школи прагнення до ясності та істини є прикладом, який дає надію, що Україна матиме науку й освіту, яких вона заслуговує.

Л.А. БУЛАВІН, Б.А. ВЕЙЦМАН,
Д.А. ГАВРЮШЕНКО, М.Ф. ГОЛОВКО,
В.Я. ГОЦУЛЬСЬКИЙ, В.В. КЛЕПКО,
І.М. КОВАЛЬ, М.М. ЛАЗАРЕНКО,
М.І. ЛЕБОВКА, Л.М. ЛИСЕЦЬКИЙ,
С. МАГАЗУ, Г. МАЙЗАНО,
С.М. ОДИНАЄВ, Ю.О. ПЛЕВАЧУК,
Л.М. САВІРОВ, О.В. ХОРОЛЬСЬКИЙ,
К.О. ЧАЛИЙ, О.В. ЧАЛИЙ, К.В. ЧЕРЕВКО